

LIBRIS

We know
books

Barbu Ștefănescu Delavrancea

opere integrale

Nuvele, povestiri și basme

Ilustrații: Oana Voican

Ars Libri

Domnul Vucea.....	3
Hagi – Tudose	25
Neghiniță.....	46
Odinioară.....	60
Palatul de cleștar	66
Poveste	76
Pravoslavnicul și slăninele.....	89
Fata moșului.....	94

Auzisem eu de turci, de muscali și de nemții cu coadă; ziua, la miază-noapte, îi vedeam înaintea ochilor cu paloșe late, cu sulite lungi, călări pe cai, sărind gardurile mahalalei, ca și cum ar fi sărit o dâră de bou; îi vedeam robind roate de copii și de femei, lăsând în urma lor jale și nori groși de pulbere.

Dar, oricât m-ar fi spăimântat și fericit lumea basmelor și-a poveștilor, când mi-aduceam aminte că de la S-tă Mărie o să trec la Școala domnească, din culoarea de negru, uitam și de turci, și de muscali, și de nemții cu coadă, și de „țara cocorilor”.

Mă apropiam cu gândul, sficios, tremurând, d-acea vestită școală, ca de un urs împăiat, gata să fug. Mi-era frică și mi-era dragă. Și mi-era dragă, fără să bănuiesc nici cum e, nici unde e.

Două lucruri aflasem: că e „domnească”, iar nu cum era a noastră din curtea bisericii, și că dascălul e „profesor”, trebuind să-i zici „Domnul”, iar nu cum îi ziceam noi, la al nostru, „Nea Nicuță”.

De pe la Sân-Petru eu îmi luam ghiozdanul, îi treceam băierile pe după gât și colindam pe aceleași cărări din grădina noastră, zicând că am plecat la Școala domnească. Uneori îmi legam de mijloc, c-un crâmpei din frânghia mamei, tăiat pe furiș, și pe Grivei, și-l luam cu mine. Câinele căsca de căldură, repezea capul dupe muște, clănțănind dinții.

Eu îi vorbeam de Școala domnească:

– Hai, măi Grivei, măi, nu fi leneș. Acolo e școală, nu glumă... profesor mare și învățat, iar nu ca Nea Nicuță, care se încurcă atunci când zice cazania... Măi Grivei, este așa de grozav profesorul că, d-ai vrea, chiar și tu ai învăța carte... Ci lasă muștele, nu fi prost... Să-i zici „Domnul” că, de nu, îți mănâncă și coada... Și să nu scoți limba d-un cot, că-ți mănâncă și urechile, bunătat’ de urechi, măi Grivei, măi...

Câte nu spuneam și pisicii! Parc-o simț și acum, ghemuită în sân, caldă și moale. Torcea, cu capul pe gura cămășii, cu ochii leneși și galbeni.

– He! he! Martinico... hai la Școala domnească, că sunt profesori buni... Să nu-ți fie frică... Dacă ai învăța adunarea, îți dă un șoarice... la scădere îți dă doi... la fracții te face împărăteasa șoaricilor... Dacă nu te-i sili, să știi, dragă Mărtinică, o să te ia de coadă, te învărtește de trei ori și-ți crapă fierea de pământ...

Voiam să sperii pisica. Pisica, sfâr-sfâr, închidea pleoapele leneș și nepăsător, iar mie îmi treceau fiori reci d-a lungul spinării, căci eu credeam pe profesor, atât de mare, că mi-l închipuiam mai mare și mai tare ca tata chiar... Doamne, dar dacă în loc să ia pisica de coadă, m-o înhăța pe mine d-un picior?...

Se ducea cheful pe copcă, și mă întorceam acasă, înșirând pisicii vorbe de mângâiere:

– Lasă, Mărtinică, nu fi fricoasă că Domnul e bun... nu bate la palmă... nu pune în cârcă să tragă la spete... nici nu te-așterne cu tălpile la falangă, ca Nea Nicuță, când bea ce-a strâns cu discul.

Mai erau cinci zile până la Școala domnească. Toate lighioile din curte aflaseră că va să mă duc la o școală mare. Câinele, pisica și cei patru cai ai tatii știau pe de rost cum trebuie să fie în ochii Domnului: nici

unul nu s-ar fi dus fără botini în picioare, căci desculți nu i-ar fi primit decât Nea Nicuță, c-un șfanț pe lună.

Noaptea visam școala: un palat mare, mare și frumos, ca în basme, cu porți de fer, cu geamlâcuri, cu uși de cleștari, cu ziduri văpsite ca niște icoane și mai împodobite decât steaua lui Nea Nicuță, încondeiată de Burghilea, zugrav vestit, căruia îi frecam vâpselele între pietre, numai ca să mă uit la el zile întregi cum din nimic scotea sfinți, îngeri, draci, cai și balauri.

Veni și ziua de Școală domnească.

Abia se luminase. Mă deșteapă frate-meu, care învăța la o școală și mai 'naltă, și citea pe cărți cu oameni cu pantalonii scurți și umflați, cu pălării mari, funde la ciorapi, cu săbiile mai mult scoase, decât în teacă. Mi-aduc bine aminte că unul sărea de la al cincilea cat și c-o mână își ținea pălăria. Grozav îi era de pălărie!

De la Nea Nicuță apucasem să citesc pe silabisite. Frate-meu mă învățase să citesc ca pe apă în cartea de citire. La „când cu ciumea lui Caragea, se răspândeau orașenii prin sate și sătenii prin pustii”, nu m-ar fi oprit nimeni din turială. O ziceam dintr-o răsufare. Ba uneori uitam să întorc foile și tot nu făceam greșală. Frate-meu mă mai învățase cele patru socoteli și fracțiile. Ce știam mai bine era tabla lui Pitagora. Mă învățase și istoria cu șase domni vestiți: Radu Negru, de care aș fi jurat că fusese român neam de arap; Mircea cel Bătrân, în capul meu, se încurca în barbă; Alexandru cel Bun, ăla vodă, vezi; Ștefan cel Mare de care râdeam să mă prăpădesc, gândindu-mă că fusese așa de pitic, că aprodul Purice se pusese piuă ca el, Ștefan cel Mare, să încalece calul; Mihai Viteazul mă făcea să tai cu nuiua vârfurile de știr de urzici, când îl spuneam pe dinafară; și, în sfârșit, Constantin Brâncoveanu mă făcea să plâng, de câte ori

Îl tăiau turcii pe el și pe coconii lui.

Și spunea că o să mă scrie d-a dreptul în clasa a treia.

Mă deșteptă.

Tresării. Îmi ticăia inima.

Și-mi zise:

– Să nu-ți fie frică. Să spui tare și deslușit.

– Tare... da...

Și nu vedeam înaintea ochilor de frică.

– Și deslușit.

– Și deslușit...

– Să nu tremuri.

– Să nu tremur...

Și mie-mi clănțăneau dinții în gură.

Mă îmbrăcai; mă spălai cu apă rece; mă încălțai cu niște pantofi noi; mama mă pieptănă și mă sărută pe frunte, așa că o pricepui... „Să nu-ți fie frică, să nu mă mai dai de rușine”...

Știam eu în câte feluri sărută mama: altfel când învățam lecția, altfel când plângeam și voia să mă împace, și cu totul altfel mă sărută când mă trimise la Școala domnească.

Pe drum, bonca-bonca, mă împiedicam de toate pietrele. Inima îmi zvâcnea cum îmi zvâcnea când alții se încercau să-mi ia zmeul de coadă.

Și tocmai departe, dincolo de S-tu Ștefan, frate-meu se opri și-mi zise:

–Aici e școala!

Școala!...

Mi se opri răsufierea. Făcui ochii mari. Nu-mi venea să crez. Acea să fie Școala domnească? Niște case lungi, pitici și dărăpănate. Dar n-avea porți înalte

de fier, căci n-avea deloc. În fața școlii, o veche pivniță, plină cu gunoi; în jurul ei, o curte mare cu bălării.

Așa case văzusem și eu.

Frate-meu mă lăsă în curte. O sumedenie de copii țipau, se zbenguiau, săreau într-un picior la șotron, se jucau cu sâmburi de roșcovă și cu nasturi.

Poi așa școlari mai văzusem și eu!...

De nu m-ar trânti... Și iacă, frate-meu mă luă de mână și-mi zise încet:

– Să mergem în clasa a treia. Directorul mi-a dat bilet să te înscriu.

Când intrai în clasă, văzui o vergea lungă, galbenă și lucioasă, rezemată de masa profesorului, a Domnului.

Domnul – un om nalt, slab, cu barba rară și înspicată.

Domnul era încrunțat și galben.

Domnul striga pe băieți c-un glas ascuțit.

Băieții stau ca sfinții în bănci. Vro trei, cu urechile roșii și aprinse ca focul, în genunchi, lângă o tablă neagră; lăcrâmile le picurau în cărțile deschise și aduse la vârful nasului.

Vergea, lăcrâmi, urechi roșii, Domn uscat și nalt... Să dusese curajul!... Dârdâiam. Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:

– O să te asculte, să spui tare și deslușit.

Și plecă. Îmi venea să mă iau după dânsul. Și n-am plâns, nu de rușine, ci de frică.

Domnul se uită la mine cu niște ochi osteniți. Intrasem în pământ. Când deschise gura, mi se păru că mă și înghite.

– Ei... băiete... de câți ani ești?

– De opt... am împlinit la Sân-Petru...

LEBRIS

We know
books

Glasul îmi tremura ca și cum mi-ar fi bătut toaca pe beregată.

- Știi să citești?
- Știu...
- Scoate „*Lectura*”.

Bag mâna în ghiozdanul făcut de mama dintr-o foaie de cuadrilat și scot Lupul și mielul. Așa ziceam noi cărții de citire, fiindcă începea cu: *Lupul și mielul...*

Ceru și el o carte ș-o deschise.

Mie-mi juca cartea în mâni și-mi jucă, până căzu pe jos.

Băieții râseră.

Mă aplecai să iau cartea. Domnul strigă așa de tare „tăcere!”, că încremenii cum eram, adus de mijloc.

- Ia-ți cartea! Deschide-o la foaia 50 și citește!

Luai cartea. O deschisei. Eu o întorceam la foaia 50, ea se întorcea la foaia 80, la *Ciuma lui Caragea*.

La 50 era *Tentația*.

- Ci zi odată, motologule!

Eu, de frică, începui:

- Tentația!...

Cartea se deschise la foaia 80; și eu, trage-i tare și deslușit:

– Când-cu-ciuma-lui-Caragea-se-răspândeau-orășenii-prin-sate-și-sătenii-prin-pustii...

Școlarii pufniră în răs.

- Dăstul, văd că știi. Ce-ai învățat la aritmetică?

– Adunarea, scăderea, înmulțirea, împărțirea și fracțiile vulgare cu adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea lor.

- Cât fac 25 de măgari și cu 15 boi?

Mă gândii eu, mă răzgândii. Îmi dam cu socoteala: asta nu e adunare, că frate-meu îmi da să adun tot lucruri de un fel, și așa zicea el că este adunarea. Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cât a dat pe un măgar și pe un bou, ca să pot spune cât *fac* toți la un loc. Dacă văzui că nu se poate altfel, mă hotărâi să răspund:

– Domnule, nu pot face socoteala pe măgari și pe boi, că tata n-are decât cai... la cai m-aș pricepe...

Eu știam că tata cumpăraseră un cal, pe Micul, cu 200 de lei.

Domnul râse, școlarii pufniră, pe mine mă podidiră lăcrâmile.

– Fie și pe cai! Ei, acum să te văz!

Mă duc la tablă; iau tibișirul¹; îl scap de vro trei ori din mână și încep să socotesc măgarii și boii în cai, pe prețul Micului, adică pe 200 de lei. Adun 25 de măgari cu 15 boi, înmulțesc suma cu 200 de lei și mă întorc spre profesor. El se uitase în jos și nu văzuse nimic din socoteala mea.

Tușesc bine și strig:

– Opt mii, Domnule!

Râzi Domnul, și râzi, și râzi! Când se potoli, zise, privind în tavan:

– Auzi, 25 și cu 15 să facă 8 000! Monitor general, ia-l și du-l în clasa a doua!

Monitorul general mă înhăță de mânecă și mă scoase pe ușe afară. Pe drum îmi spuse: „Te-a dat îndărăt.”

După câteva învățături, deschise o ușe. Intrai în clasa a doua și dădui cu ochii de un profesor cu barba albă.

– Domnule Vucea, pe dumnealui l-a *dat îndărăt* domnul Petran.

¹ *Tibișir - cretă*

– Ha, ha, tatarul, îndărăt tatarul... ha, ha, tatarule!...

bine, tatarule!...

Așa încăpui eu pe mâna *Domnului Vucea*.

După o lună de zile înțelesesem rostul învățaturii și cunoșteam bine pe domnul Vucea.

Mulți ani l-am visat. Chiar acum îl văz înaintea ochilor.

Scund, grăsuliu, cu părul mărunț și încărunțit, cu barba ascuțită, potrivită din foarfecă, mai mult albă, și albă ca zăpada în vârful ei netezit; niște ochi verzui, mici și rezezi; o față gălbuie, curată și fără pic de sânge. Iarna să cocoloșea într-o bundă cu blană lăptoasă, vara însă îți rămâneau ochii la el de frumos ce era îmbrăcat: haină albăstrie, pantaloni negri, jiletcă de dril năutiu, călcată și lustruită, un lanț de aur, gros ca pe deget.

Și ce curat! Își ștergea ghetele cu batista, dădea neconținut bobârnace gunoaielor de pe haine, și după bobârnac sufla de trei ori, scurt și repede, și după ce sufla făcea din gâtlej: „hea, hea!”

Dar când mergea, Domnul Vucea nu era de fel ca ceilalți oameni. Ne uitam la el de departe. Pășea iute, mărunț, ușor, ca un șoarice, și scuipa în urmă când trecea pe lângă murdării; dacă era noroi, călca din piatră în piatră, tot în creștetul pietrelor, scuturând picioarele ca o pisică. La ușa cancelariei își coprindea barba în mâna dreaptă, ș-o netezea, ridicând buza de dasupra în sus, ca și cum ar fi mârâit; mustățile și le clănțănea între degete; deschidea mâna, sufla într-înșă, tușea și intra pe ușă binișor, fără să i s-auză pașii.

Lecțiile mergeau strună. Nu învăța nimeni nimic.

Clasa avea șaisprezece bănci; băncile aveau șaisprezece „primi” și șaisprezece „monitori”; peste

monitori erau trei „monitori generali”; doi de învățătură și unul de „ordine”. „Generalii” ascultau pe „monitori”; „monitorii” ascultau pe „primi”; „primii” ascultau pe școlarii fără grad. Școlarii dau „interes” primilor, primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali; iar generalul de ordine, care nu punea note la învățătură, ci numai însemna, cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu sta smirnă, când îi venea lui poftă să se auză musca în tavan, lua ce putea de la monitori, primi și școlari. Generalii băteau pe toți; monitorii, de la primi în jos; primii, pe școlari; școlarii să târnuiau între dânși.

Pentru nota „rău” nu dădeai nimic; pentru „binișor”: pâne, brânză, măslina; pentru „bine” făceai bogaciul, simitul și plăcinta pe din două; pentru „prea bine”, pe lângă celelalte, mai dăruiai arșice și condeie de fer noi; pentru „foarte bine”, ceva gologani, mai ales din banii noi cari tocmai p-atunci ieșiseră; „eminențele”, „eminența mică” (e) și „eminența mare” (E), cu ajutorul băncuțelor și a jumătăților de sfânt.

Generalii arătau monitorilor să învețe „d-aici și până aici”; monitorii, primilor; primii, școlarilor.

De obicei, Domnul Vucea, când intra în clasă, noi fiind toți cu ochii pironiți în carte, începea să cerceteze notele. Pe „binișor” îi trăgea de urechi, lui „rău” îi trăgea la palmă cu linia lată, cu nuiua sau chiar cu linia în patru muchi, când să făcea foc.

Oh! atunci era nespuse de rău! Se scărpină în barbă, repede de nu i să vedeau degetele, și porunca fără milă:

– Dă-i zece tătarului, dă-i zece!... ha! tătarul!... zece!... cinci cum o fi și cinci pe dungă!

Generalii trăgeau strașnic. De câte ori auzeam „jart” auzeam și „aoleo”! Inima noastră, cât puricele, dodată să